

מבט על, גיליון 861, 6 באוקטובר 2016

ארצות הברית על סף התערבות צבאית נגד כוחות אסד? אופציה רלוונטית

אסף אוריון ואודי דקל

ב-3 באוקטובר 2016 הודיעה מחלקת המדינה של ארצות הברית על הקפאת השיחות עם מוסקבה להשגת הפסקת אש בסוריה וביטול המרכז לתאום מבצעי כנגד 'המדינה האסלאמית' וגורמי אל-קאעדה. דובר מחלקת המדינה, ג'ון קירבי, אמר כי "ארצות הברית לא חסכה במאמצי המשא ומתן, ובניסיונות ליישם הסכם עם רוסיה להפחתת האלימות. אולם, ... רוסיה והמשטר בסוריה בחרו בנתיב הצבאי". דוברת משרד החוץ במוסקבה הטילה את האחריות על ארצות הברית ונשיא רוסיה הודיע על אודות השעיית ההסכם להשמדת הפלוטוניום, שנחתם בשנת 2000. על כך הביעה ארצות הברית "אכזבה". ברקע הדברים, קריסתה הסופית של הפסקת האש בסוריה, שהחלה ב-12 בספטמבר על פי הסכם אמריקאי-רוסי, ובעקבותיה הפצצות כבדות ביותר על ידי חילות האוויר הסורי והרוסי על חלב, שהפילו מאות חללים בקרב אזרחי העיר, כאשר תגובת הקהילה הבינלאומית מסתכמת במחאות, גם אם חריפות.

לאחר דיון במועצת הביטחון באו"ם ביקר מזכיר המדינה ג'ון קרי את רוסיה ואת סוריה וקרא לקרקוע מידי של חיל האוויר הסורי. כמדובר, קרי שאל: "האזנתי לעמיתי מרוסיה, וחשתי כי אנחנו ביקומים מקבילים... כיצד ניתן לשבת לשולחן עם משטר המפציץ בתי חולים ומטיל גז כלור שוב ושוב ושוב ושוב, ופועל מבלי להיענש? איך ניתן לשבת ולדון ... , כאשר חתמתם על הפסקת אש ואינכם מקיימים אותה?" בנאומו האחרון בעצרת האו"ם, ב-20 בספטמבר, התייחס נשיא ארצות הברית קצרות למתרחש בסוריה: "שום כוח חיצוני לא יוכל לכפות ... דו-קיום לאורך זמן... גם במקום כמו סוריה, כשאין בנמצא ניצחון צבאי סופי, יהא עלינו להתמיד בעבודה הקשה של הדיפלומטיה, המכוונת לעצור את האלימות, לספק סיוע לנזקקים, ולתמוך באלה החותרים להסדר מדיני..."

בדבריהם של ראשי הממשל האמריקאי טמונים הן הסברים לאי-הצלחת מאמציהם המדיניים והן כיווני פעולה חלופיים; וכן ניכרים הפערים בין תפיסת הממשל האמריקאי הנוכחי לבין התרבות האסטרטגית ותפיסת הפעלה הכוח הרוסית:

ראשית, בולטת לעין ההפרדה הדיכוטומית המערבית בין דיפלומטיה להפעלת כוח צבאי: "או שיחות או הפצצות". רוסיה ואסד פועלים בתפיסה אסטרטגית של כלים שלובים, שלפיה מבצעים צבאיים, מהלכים מדיניים, הרעבה והנעת נחשולי פליטים, נובעים ממתאר אסטרטגי אחד ונועדים להבטיח את שרידותו של משטר אסד, לשימור ההשפעה של רוסיה במרחב, ולהכשלת ארצות הברית. התייצבות הכוח האווירי הרוסי בסוריה והתערבותו לטובת אסד לפני שנה הטו את הכף, בלחימה על הקרקע ובסביבה המדינית. לעומתם, ארצות הברית ממקדת את מבצעה הצבאיים בלחימה ישירה כנגד 'המדינה האסלאמית' בלבד ונמנעת מלהשתמש בעוצמתה הצבאית, כדי לשפר את התנאים למשא ומתן מדיני או כדי לאכוף את מדיניותה, כגון בכפיית הפסקת אש, בהגנה על אזרחים או בתחום הנשק הכימי.

שנית, קל לזהות את דפוס המדיניות המוכר של הממשל האמריקאי, "הכל או לא-כלום", הן בממד המדיני והן בממד הצבאי. בממד המדיני, טענת הנשיא אובמה היא, שמכיוון שלא ניתן לפתור את הסכסוך בסוריה באמצעות הפעלת כוח צבאי מבחוץ אין טעם להשתמש בו, למעט מול 'המדינה האסלאמית'. טענה זו שוללת מהממשל אפשרות להפעיל מנופים צבאיים לתכליות, שאינן פתרון כולל וסופי למלחמה בסוריה.

ארצות הברית על סף התערבות צבאית נגד כוחות אסד? אופציה רלוונטית

המכון למחקרי ביטחון לאומי
מאת: אסף אוריון ואודי דקל
מבט על, גיליון 861, 6 באוקטובר 2016

שלישית: בממד הצבאי הציג הממשל במשך השנים "חלופות צבאיות" קיצוניות, כגון פלישה קרקעית ("מגפיים על הקרקע"), או אכיפה הרמטית של אזורים נרחבים אסורים לטיסה בסוריה, ולצדן עלויות עתק והשלכות בלתי קבילות. חלופות מעשיות מוגבלות יותר נפסלו על הסף, תוך הצגת פוטנציאל ההסתבכות שלהן בראייה מחמירה, עד כדי הסתבכות אמריקאית במלחמה נוספת במזרח התיכון, ומעבר לכך. (עמדה דומה לכך מוכרת גם מההקשר האיראני — "עסקה או מלחמה אזורית").

התוצאה המצטברת של המדיניות האמריקאית הינה, שלרשות רוסיה ומשטר אסד עומדת כל העת חלופה עדיפה להסכמי הפסקת אש ולקיומם, והיא תקיפתם הצבאית של כלל המורדים וביסוס הטענה "או אסד או מדינה סלפית-ג'יהאדית" 861. המשמעות הינה המשך ריסוקם הצבאי של מתנגדי משטר אסד ושל האוכלוסייה שסביבם, תוך שימוש בעליונות אווירית מוחלטת ובהתעלמות מוחלטת מהדין והנורמות הבינלאומיים. מגמה זו מובילה להמשך שלטון אסד על חלקים ממה שישאר מסוריה ואוכלוסייתה, והמשך לחימה מתמשכת מול כיסי ההתנגדות הנותרים. לדימוי חולשתה של ארצות הברית בזירת סוריה השלכות רחוקות, ברחבי העולם, כגון במזרח אסיה ובאירופה. באורח פרדוקסלי, היעדר נכונותה של ארצות הברית להפעיל כח מוגבל מעלה את הסבירות שתידרש בעתיד להפעלת כוח נרחבת, בסוריה או בזירות אחרות.

ההכרזות המרומזות, לצד דברי הביקורות הפנימית הנשמעים מושינגטון ומזהירים כי קרובה ההחלטה על שימוש בכוח צבאי, עוררו מיד תגובה רוסית מאיימת בהסלמה, בהחרפת הפעילות הצבאית ובהשלכות אזוריות חמורות. להפגנת נחישותה נמסר, כי רוסיה תגברה את כוחותיה בסוריה במערכות הגנה אווירית מתקדמות וניידות (S-300VM (SA-23).

גישה חלופית למשבר המדיניות הנוכחי של ארצות הברית, והמערב בכללותו, טמונה באסטרטגיה משולבת, המנצלת את עוצמתה הצבאית העדיפה ועליונותה הכוללת של ארצות הברית על פני יריביה. מומלץ שיעדי המדיניות יהיו צמצום היקף האלימות, הצלת חיים והגשת סיוע הומניטארי, ייצוב אוכלוסייה וצמצום פליטות, השבת החיים למסלולם ברמת קהילות מקומיות ככל שניתן (מלמטה למעלה), וקידום התנאים לחיפוש פתרונות כוללים יותר בעתיד (מלמעלה למטה).

במסגרת זו, באמצעות נטילת הכלים המאפשרים לאסד הן עליונות צבאית מוחלטת על יריביו והן תחושת חסינות – חיל האוויר ומערך ההגנה האווירית – תוכל ארצות הברית להמחיש למשטר אסד ולרוסיה פטרונית, כי חלופתם להסדר מוסכם אין משמעותה עוד חופש פעולה צבאי בלתי מוגבל. השמדת שני המערכים בכללותם אינה משימה מורכבת או ממושכת עבור צבא ארצות הברית, ואינה מחייבת כלל שימוש בכוחות קרקע. עם זאת, לצורך הרתעת המשטר מהמשך התנהלותו הצבאית והמדינית ההרסנית, לדחיפתו חזרה להסדרי הפסקת האש ולהפחתת פגיעתו באזרחים, ניתן להתחיל במבצעים חלקיים, שיאפשרו ניהול סיכונים, ניתוח התגובות של קואליציית פרו-אסד, הכוללת את רוסיה ואיראן, והחלטה על צעדי ההמשך בגמישות יחסית. במסגרת זו יכולה ארצות הברית להתחיל באזהרת משטר אסד מלטוס באזורים מסוימים ולהפיל כלי טיס סוריים שיפרו את האיסור; במדרגה הבאה, לפגוע בכלי טיס סוריים, המשתתפים בלחימה ולקרקעם; במדרגה נוספת, לתקוף שדות תעופה, או לנטרל מערכים שלמים (כגון מערך המסוקים); במקביל או בנפרד, לתקוף מערכי הגנה אווירית סוריים המאיימים על חופש הפעולה האווירי האמריקאי, כגון טילי קרקע-אוויר ארוכי הטווח לצד מערכים גזרתיים, או אף את המערך כולו.

נוכח שינוי מדיניות זה יוכל אמנם אסד לנסות ולפגוע בכוחות האוויר האמריקאים, אולם במחיר של סיכון גובר וחמור לשארית נכסיו. צמצום יכולתו של אסד באוויר ובהגנה אווירית יכביד את העומס המבצעי והמשאבי המוטל על רוסיה, ואף ישית עליה עלויות אסטרטגיות, כאשר לא תוכל להחביא את פעולותיה מאחורי גבו של משטר אסד. מורכב לחזות את כלל תגובותיה של רוסיה, אולם הסבירות, כי תסתכן בעימות ישיר עם ארצות הברית נמוכה, למרות מדיניות הנשיא הרוסי פוטין של הליכה על הסף. לפיכך תעדיף כנראה רוסיה איומים ותקיפות אוויריות גוברות על כוחות מורדים, הנתמכים על ידי ארצות הברית והמדינות הסוניות. צעד נוסף

ארצות הברית על סף התערבות צבאית נגד כוחות אסד? אופציה רלוונטית
מאת: אסף אוריון ואודי דקל

המכון למחקרי ביטחון לאומי
מבט על, גיליון 861, 6 באוקטובר 2016

שרוסיה תוכל לעשות הוא העברת סוללות טילי קרקע-אוויר מתקדמות S-300/400 להפעלה על ידי צוותים סוריים, או בצוותים מעורבים.

לישראל מספר אינטרסים בהקשר הנדון, ובמרכזו צמצום הנזק המצטבר לתדמית העוצמה של ארצות הברית באזור ובעולם, שהיא נדבך חשוב בביטחונה הלאומי. בנוסף, לישראל אינטרס במניעת התבססותה והתחזקותה של איראן, באמצעות שליחיה, במרחב הקרוב. יש לישראל עניין במניעת העברתם של אמצעי לחימה רוסיים מתקדמים לידי כוחות סוריה הנתונים למרותו של אסד ולכוחות הקואליציה הפרו-אסדית – איראן וחזבאללה – בעיקר מערכות הגנה אווירית. בתחום זה עשויה ישראל להינזק בעקבות תקיפה אווירית אמריקאית, ועליה לנצל את ערוצי הקשר מול הרוסים כדי למנוע זאת. ישראל תוכל לסייע לארצות הברית בפרופיל נמוך במודיעין ובשיתוף ידע מבצעי ליצירת עליונות אווירית ולצמצום סיכונים, מבלי להשתתף באופן ישיר בלחימה, בהתאם למדיניותה הנוכחית, שעיקרה הוא אי-התערבות. עם זאת, אספקת מערכות הגנה אווירית מתקדמות לכוחות אסד או לחזבאללה עלולה לגרור את ישראל למערכה, אם תחליט למנוע זאת באמצעות תקיפה לסיכול.

ברמה הנורמטיבית, חשוב שארצות הברית תוביל מהלך להעמדתו של בשאר אל-אסד לדין על פשעי מלחמה ורצח עם. לישראל תפקיד היסטורי בהקשר זה – עליה להשמיע את קולה המוסרי ולהצטרף לקוראים לכך.